

บทความวิจัย

**รูปแบบการประยุกต์ใช้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพเพื่อประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบล
กรณีศึกษา ตำบลชะแล้ อำเภอลำลูกกา จังหวัดสงขลา**

กำพล เศรษฐสุข *, พงศ์เทพ สุธีระวุฒิ **

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของการประยุกต์ใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพเพื่อประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบล ในตำบลชะแล้ อำเภอลำลูกกา จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลเป็นคณะกรรมการใน 14 หน่วยงานที่เป็นผู้ขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพ

ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในธรรมนูญสุขภาพตำบล ดำเนินการโดยแกนนำคณะกรรมการธรรมนูญและนักวิชาการของสถาบันการศึกษา โดยมีผู้มีส่วนร่วมในการประเมินจำนวน 5 กลุ่ม ประกอบด้วย คณะกรรมการธรรมนูญ แกนนำ ตัวแทนชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา ผู้เกี่ยวข้องกับการประเมินเห็นว่าควรมีการประเมินเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และทบทวนธรรมนูญ ขอบเขตการประเมินใช้วิธีการให้ชุมชนเลือกตัวชี้วัดที่สำคัญตามสาระทั้ง 10 หมวดของธรรมนูญ การประเมินธรรมนูญในชุมชนโดยการสอบถามและการประชุมกลุ่ม มีคณะกรรมการธรรมนูญและสถาบันวิชาการเป็นแกนนำประเมิน ส่วนการทบทวนร่างรายงานด้วยวิธีการส่งเอกสารแสดงรายละเอียดให้กับทุกครัวเรือน การตัดสินใจปรับปรุงธรรมนูญโดยวิธีการทำเวทีประชาคมในชุมชน ส่วนการติดตามและการประเมินผลได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานในการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

การประยุกต์ใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้มีส่วนร่วมในการทบทวนธรรมนูญสุขภาพ ทำให้ชุมชนมีการรับรู้ถึงแนวทางการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพมากขึ้น ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของประชาชนและแกนนำ และ สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพ

คำสำคัญ: การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment) ธรรมนูญสุขภาพตำบล (Health Charter)

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาการจัดการระบบสุขภาพ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

** ดร. (เภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

RESEARCH

***A Model for Application of Health Impact Assessment for Evaluation Health Charter:
A Case Study of Chalae subdistrict, Singhanakhon District, Songkhla Province***

Kumphol Satthasuk^{}, Pongthep Suteeravut^{**}*

ABSTRACT

The purpose of this participatory action research was to study the model of apply the health impact assessment for health charter evaluation in Chalae subdistrict, Singhanakhon District, Songkhla province. Data were collected by participatory observation, in-depth interview and group discussion. The major informants of this study consisted committee members of 14 health charter engagement systems. The result of the research revealed that health impact assessment of evaluation health charter was done by leaders of committee members and lectures from university. Participants in the study consist of health charter committee members, leaders of 14 health charter engagement systems, health volunteers, community leaders and lecturers. Most of them agreed that health impact assessment of evaluation health charter should be examined for learning health and recall health charter. Scoping of an assessment was done under with key performance index of 10 health charter indexes. An assessment in the community was done by questionnaire and group discussion. An assessment result form was given to household for public review. Decision making process about health charter was done by people participation on community stage. Monitoring and evaluation teams were set up for Monitoring and evaluation process.

An applying the health impact assessment for health charter evaluation was encouraged learning process and perception on community health charter. Moreover, it encouraged knowledge sharing between leaders and people in the community as well as community participation.

Keywords: Health Impact Assessment, Health Charter

* Graduate Student, Master of Science (Health System Management), Health System Management Institute, Prince of Songkla University

** Ph.D. (Social and Administrative Pharmacy), Assistant Professor, Health System Management Institute, Prince of Songkla University

บทนำ

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 เน้นกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ โดยมีกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ธรรมนูญสุขภาพ และสมัชชาสุขภาพ เป็นเครื่องมือในการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เป็นรูปแบบการประเมินผลกระทบ ที่มุ่งการคาดการณ์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น จากการดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ ต่อสุขภาพของประชาชน กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างหรือพิจารณาทางเลือกต่อนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

ธรรมนูญสุขภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ทุกภาคส่วนใช้เป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศ และธรรมนูญสุขภาพระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยเพิ่มทางเลือกในการพัฒนาระบบสุขภาพภาคประชาชน และเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการจัดทำแผนสุขภาพชุมชนที่สามารถปฏิบัติได้จริง

ธรรมนูญสุขภาพตำบล เป็นเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม เทศบาลตำบลชะแล้ประกาศใช้ธรรมนูญสุขภาพเป็นแห่งแรกของประเทศไทย การดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีการจัดทำตัวชี้วัดธรรมนูญ แต่ยังไม่ได้มีการประเมินว่าเมื่อมีธรรมนูญสุขภาพตำบลแล้ว ผลกระทบจากการมีธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ สุขภาวะของประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างไร สำนักธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ต้องการประเมินผลจากการดำเนินงานธรรมนูญสุขภาพตำบล และสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ สนับสนุนให้มีการประเมินผลธรรมนูญโดยใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA) ซึ่งผลการประเมินจะทำให้คณะกรรมการธรรมนูญ ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และแกนนำระบบงานทั้ง 14 ระบบ เกิดการเรียนรู้ มีทักษะ และสามารถพัฒนาขับเคลื่อนระบบงานได้ดีขึ้น และคาดว่ากระบวนการดังกล่าวจะเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ในการพัฒนาสุขภาวะของคนในตำบลชะแล้ เพื่อบรรลุเป้าหมายการมีสุขภาพดี ต่อไป

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ประกาศใช้มานานมากกว่า 8 ปี ซึ่งสามารถเห็นผลกระทบจากการใช้ธรรมนูญได้ ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลได้ จึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบ และวิธีการของแต่ละขั้นตอนของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบล คาดหวังว่าผลที่ได้จากการศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบล ของที่อื่นต่อไป

กรอบแนวคิด

ตัวแปรต้น

1. ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้
 - สาระสำคัญของธรรมนูญ
 - คณะกรรมการที่ขับเคลื่อน
 - การดำเนินงาน
การมีส่วนร่วม การรับรู้
2. บริบทชุมชน
 - ข้อมูลทั่วไป
 - กองทุน
 - ข้อมูลด้านบุคคล
 - ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม
3. ระบบกลไก
 - หน่วยงานในพื้นที่
 - สำนักธรรมนูญ
 - ท้องถิ่น (เทศบาล)
 - หน่วยงานที่มาหนุนเสริม
 - สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
 - วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดสงขลา
 - สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มอ.

ตัวแปรตาม

- รูปแบบและขั้นตอนการใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้**
1. การกลั่นกรอง (Screening)
 - วัตถุประสงค์?
 - ปัจจัยนำเข้า?
 - กระบวนการ?
 - ผลลัพธ์?
 2. การกำหนดขอบเขต (Scoping)
 - วัตถุประสงค์?
 - ปัจจัยนำเข้า?
 - กระบวนการ?
 - ผลลัพธ์?
 3. การประเมินผลกระทบ (Appraisal)
 - วัตถุประสงค์?
 - ปัจจัยนำเข้า?
 - กระบวนการ?
 - ผลลัพธ์?
 4. การทบทวนร่างรายงาน (Public Reviewing)
 - วัตถุประสงค์?
 - ปัจจัยนำเข้า?
 - กระบวนการ?
 - ผลลัพธ์?
 5. การผลักดันสู่การตัดสินใจ (Decision Making)
 - วัตถุประสงค์?
 - ปัจจัยนำเข้า?
 - กระบวนการ?
 - ผลลัพธ์?
 6. การติดตามและประเมินผล (M&E)
 - วัตถุประสงค์?

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบ ของการประยุกต์ใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ในการประเมิน ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ อำเภอลำลูกขัน จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาวิธีการ ขั้นตอนของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพแต่ละขั้นตอน ว่ามี วัตถุประสงค์อะไร ต้องการปัจจัยนำเข้าอะไร ใช้กระบวนการอะไร ผลของแต่ละขั้นตอนเป็นอย่างไร

คำถามการวิจัย

จะใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลอย่างไร

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาเรื่องรูปแบบการประยุกต์ใช้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เพื่อประเมินสุขภาพตำบล กรณีศึกษา ตำบลชะแล้ อำเภอลำลูกขัน จังหวัดสงขลา เป็นการศึกษาแบบ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) โดยใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพเป็นแนวทางใน การศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ คณะกรรมการ 14 หน่วยงาน ที่ขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ใช้ วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้ 1) เป็น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ 2) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลชะแล้ อำเภอลำลูกขัน จังหวัดสงขลา 3) เป็นผู้ร่างและมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ 4) มีความสมัครใจ ที่จะเข้าร่วมกระบวนการวิจัยครั้งนี้

2. ขอบเขตการประเมิน เป็นการประเมินตามรูปแบบ 6 ขั้นตอนของกระบวนการประเมินผลกระทบ ทางสุขภาพ ซึ่งแต่ละขั้นตอนกำหนดโดยชุมชน ประกอบด้วย 1) การกั้นกรอง (Screening) 2) การกำหนด ขอบเขตการประเมิน (Scoping) 3) การประเมิน (Appraisal) 4) การทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะ (Public Review) 5) การตัดสินใจ (Decision Making) 6) การติดตามเฝ้าระวัง และการประเมินผล (Monitoring and Evaluation: M&E)

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนโดยใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เพื่อประเมินธรรมนูญธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ อำเภอลำลูกขัน จังหวัดสงขลา ที่เริ่มดำเนินการโดย คณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) และ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.มอ.) มีขั้นตอนการดำเนินการ วิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ เพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงขั้นตอนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของธรรมนูญ ทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบทั้ง 10 หมวดและเกณฑ์ทั้ง 60 ข้อ ของธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาบุคคลที่เป็นแกนนำของระบบงานทั้ง 14 ระบบ บุคคลที่สามารถเป็นที่ปรึกษาปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก

ขั้นตอนที่ 3 สร้างทีม โดยทำความเข้าใจเรื่องกระบวนการประเมินผลกระทบทสุขภาพ และธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ กับทีมวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การกั้นกรอง (Screening) เก็บข้อมูลโดยการเข้าร่วมประชุมกลุ่มกับคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ทั้ง 14 ระบบงาน และการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยนำข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง ภายใต้ประเด็นสำคัญที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลการศึกษาโดยการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาอภิปรายในที่ประชุมกลุ่ม พร้อมวางแผนการดำเนินงานขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดขอบเขตการประเมิน (Scoping) เก็บข้อมูลโดยการเข้าร่วมประชุมกลุ่มกับคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ทั้ง 14 ระบบงาน และการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยนำข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง ภายใต้ประเด็นสำคัญที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลการศึกษาโดยการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาอภิปรายในที่ประชุมกลุ่ม พร้อมวางแผนการดำเนินงานขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การประเมิน (Appraisal) เก็บข้อมูลโดยการเข้าร่วมประชุมกลุ่มกับคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ทั้ง 14 ระบบงาน และการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยนำข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง ภายใต้ประเด็นสำคัญที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลการศึกษาโดยการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาอภิปรายในที่ประชุมกลุ่ม พร้อมวางแผนการดำเนินงานขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 การทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะ (Public Review) เก็บข้อมูลโดยการเข้าร่วมประชุมกลุ่มกับคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ทั้ง 14 ระบบงาน และการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยนำข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง ภายใต้ประเด็นสำคัญที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลการศึกษาโดยการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาอภิปรายในที่ประชุมกลุ่มย่อย พร้อมวางแผนการดำเนินงานขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 8 การตัดสินใจ (Decision Making) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกคณะกรรมการ 14 ระบบงานของธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง ภายใต้คำและประเด็นสำคัญที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลการศึกษาโดยการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาอภิปรายในที่ประชุมกลุ่มย่อย พร้อมวางแผนการดำเนินงานขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 9 การติดตามเฝ้าระวังและการประเมินผล(M&E) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกคณะกรรมการ 14 ระบบงานของธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง ภายใต้คำและประเด็นสำคัญที่ใช้ใน

การเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลการศึกษาโดยการนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาอภิปรายในที่ประชุมกลุ่มย่อย พร้อมวางแผนการดำเนินงานขั้นตอนต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการศึกษารายวิจัย เรื่องรูปแบบการประยุกต์ใช้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพเพื่อประเมิน ธรรมนูญสุขภาพตำบล กรณีศึกษา ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ 2) ข้อมูลบริบทชุมชนตำบลชะแล้ 3) ระบบกลไก และ 4) รูปแบบการใช้ กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ในการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้

ผลการศึกษาธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2552 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกระบวนการให้คนในชุมชนรับรู้ เข้าใจ และตระหนักในภาวะสุขภาพของตนเอง และคนในตำบลชะแล้ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางของการสร้างระบบสุขภาพตำบลชะแล้ และสร้างพลังขับเคลื่อนระบบสุขภาพตำบลชะแล้โดยกลุ่มบุคคลต่างๆ ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ประกอบด้วย 10 หมวด 60 ข้อ คือ หมวดที่ 1 ปรัชญาแนวคิดระบบสุขภาพตำบลชะแล้ หมวดที่ 2 การสร้าง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อสุขภาพประชาชนชะแล้ หมวดที่ 3 การควบคุม ป้องกันปัจจัยที่คุกคามต่อสุขภาพ สุข ภาวะคนชะแล้ หมวดที่ 4 การบริการ ติดตาม ประเมินผล ด้านสุขภาพและสุขภาพะชุมชนคนชะแล้ หมวดที่ 5 การสร้างและพัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุข พัฒนากฎมีปัญญาท้องถิ่นและแพทย์แผนไทย หมวดที่ 6 การ คัดกรองสิทธิของผู้บริโภคทุกกลุ่มในตำบล หมวดที่ 7 การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้และบริการข้อมูล หมวดที่ 8 เศรษฐกิจพอเพียง หมวดที่ 9 การเงินและการระดมทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ของคนชะแล้ และหมวดที่ 10 สำนักธรรมนูญสุขภาพ การขับเคลื่อนธรรมนูญดำเนินการโดยคณะกรรมการ 14 ระบบงาน ดังนี้ 1) ระบบบริการดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง 2) ระบบการจัดการเทศบาล 3) ระบบผู้นำ 4) ระบบการ จัดการสิ่งแวดล้อม 5) ระบบสวัสดิการ 6) ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน 7) ระบบสื่อสาร 8) ระบบการดูแล ผู้สูงอายุ 9) ระบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชน 10) ระบบการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก 11) ระบบ อาสาสมัคร 12) ระบบอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม 13) ระบบภูมิปัญญาวิถีพื้นบ้าน และ 14) ระบบการจัดการ ข้อมูล ปัจจุบันการดำเนินงานของ 14 ระบบงานไม่เด่นชัดมากนัก แต่มีหลายระบบที่สามารถขับเคลื่อนได้ดี และต่อเนื่อง เช่น ระบบบริการดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง ระบบสวัสดิการ ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน ระบบการดูแล ผู้สูงอายุ ระบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชน และระบบอาสาสมัครสาธารณสุข การรับรู้ เข้าใจ และการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนธรรมนูญยังอยู่ในกลุ่มของผู้นำ หัวหน้าส่วนราชการ และแกนนำ การมี ส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปตามลักษณะของกิจกรรมแต่ละระบบที่ยังดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่ได้คิดว่า เป็นการขับเคลื่อนธรรมนูญแต่เป็นเพียงกิจกรรมของระบบงาน ประชาชนส่วนใหญ่รู้ว่าธรรมนูญประกาศใช้ แต่ไม่เข้าใจสาระสำคัญของธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้

ผลการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน ตำบลชะแล้ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน ประชาชนใน พื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม รองลงมาคือ ค้าขาย ประมง อุตสาหกรรมในครัวเรือน มี จุดเด่น คือ ประชาชนทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีประเพณีและวัฒนธรรมที่ดำเนินเหมือนและร่วมกันตลอดทั้ง ปี มีความเคารพและศรัทธาต่อผู้นำ ผู้นำมีความมุ่งมั่น ประชาชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ การติดต่อ ประสานงานสะดวกและรวดเร็ว ทำให้ง่ายต่อการบูรณาการงานเพื่อพัฒนา จุดด้อยของตำบลชะแล้ คือ ประชากรวัยแรงงานบางส่วน รับจ้างทำงานต่างพื้นที่ ส่วนใหญ่มีวันว่าง 1 วัน คือวันอาทิตย์ ดังนั้นหากจะ

พัฒนาประชากรกลุ่มนี้จำเป็นต้องเป็นวันอาทิตย์เท่านั้น ประชาชนมีปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการประกอบอาชีพและปฏิบัติกิจวัตรประจำวันแบบเดิมๆ คริวเรือนในตำบลชะแล้ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกองทุน และมี การออมเงิน สมาชิกมีเงินทุนหมุนเวียนมาประกอบอาชีพทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม มีสวัสดิการที่ลดภาระให้กับสมาชิก ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเพเดิมมีความสัมพันธ์ใช้ร่วมกันแบบเครือญาติ มีคนที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นแกนนำ บุคคลต้นแบบหรือเป็นปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นแกนนำในการ ขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ นอกจากนี้ตำบลชะแล้ยังมีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการ ประกอบอาชีพ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ทำให้คนชะแล้ไม่ต้องดิ้นรนประกอบอาชีพต่างถิ่น การใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรและการทำกิจกรรมบำรุงรักษาร่วมกัน ทำให้ประชาชนในตำบลชะแล้ประกอบสัมมา อาชีพ ลดโอกาสเสี่ยงจากภาวะคุกคามทางสุขภาพ ดำเนินชีวิตตามหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง ภาคีเครือข่าย เข้ามาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ ประชาชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีเครือข่าย ซึ่งทั้งหมดล้วน ตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์ของธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้

ผลการศึกษาระบบกลไก ตำบลชะแล้มีสำนักธรรมนูญสุขภาพเทศบาลตำบลชะแล้ ทำหน้าที่เป็น องค์กรหลักในการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพ ส่งเสริม สนับสนุน ให้ประชาชนดูแลสุขภาพของตนเองและ ครอบครัว ประธานความร่วมมือเครือข่ายสร้างสุขภาพจากภายนอก ปัจจุบันการขับเคลื่อนเป็นไปอย่างซ้ๆ แกนนำสำนักธรรมนูญเป็นตัวขับเคลื่อนให้ไปทำตามกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนี้ตำบลชะแล้มีเทศบาลตำบลชะแล้ เป็นหน่วยงานที่สำคัญในการขับเคลื่อนธรรมนูญ โดยการจัดตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตาม ตัวชี้วัดของธรรมนูญ สนับสนุนบุคลากรในการดำเนินงาน แกนนำเข้าร่วมกิจกรรมการทบทวน ปรับปรุง ธรรมนูญ และการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลโดยใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ สำหรับ หน่วยงานที่มาหนุนเสริมในการขับเคลื่อนธรรมนูญ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สนับสนุนการจัดทำสมัชชาสุขภาพระดับพื้นที่ สนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลชะแล้จัดทำธรรมนูญ สุขภาพตำบลโดยใช้ร่างธรรมนูญสุขภาพแห่งชาติเป็นแนวทางในการจัดทำ ส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่าย 23 เกลอบ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินงาน วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา มีบทบาทในการ สนับสนุนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพตำบล โดยการส่งนักศึกษาเข้ามาฝึกงานในพื้นที่เป็นประจำทุกปี นักศึกษาเหล่านี้ ได้ส่งเสริมการดูแลสุขภาพของประชาชนทุกกลุ่มวัย อาจารย์จากวิทยาลัยที่เป็นที่ปรึกษาของ แกนนำธรรมนูญในเรื่องการสร้างเครื่องมือเพื่อประเมินธรรมนูญ นักศึกษาและอาจารย์ร่วมกับแกนนำในการ ประเมินธรรมนูญสุขภาพ นอกจากนี้มีสถาบันจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส. มอ.) ช่วยขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพตำบล โดยการพัฒนาทักษะของแกนนำ สนับสนุนงบประมาณใน การดำเนินกิจกรรมตามตัวชี้วัดของธรรมนูญสุขภาพ และการทำวิจัยในพื้นที่ตำบลชะแล้

ผลการศึกษารูปแบบขั้นตอนของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เพื่อประเมินธรรมนูญ สุขภาพตำบลชะแล้ พบว่า

1.ขั้นตอนการก่อกำเนิด (Screening) ผลการศึกษาขั้นตอนนี้ พบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต้องการ ให้มีการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คณะกรรมการ 14 ระบบงานที่ ขับเคลื่อนธรรมนูญได้มีการทบทวนธรรมนูญ เพิ่มโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้เรียนรู้ธรรมนูญสุขภาพตำบล เพิ่มมากขึ้น และจะได้นำผลของการประเมินไปปรับใช้ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ต่อไป ในขั้นตอนนี้ควรมี ตัวแทนประชาชน ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ และคณะกรรมการ 14 ระบบงาน เข้าร่วมการ ก่อกำเนิด โดยใช้วิธีประชุมกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็น โดยผู้ที่เข้าร่วมประชุมควรจะต้องมีองค์ความรู้เรื่อง

ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ผลที่ได้จากการสังเกตพบว่าคณะกรรมการ 14 ระบบงานส่วนใหญ่รู้และเข้าใจธรรมนูญ แต่ยังมีบางคนที่จำสาระของธรรมนูญไม่ได้ จึงต้องมีการทบทวนให้คณะกรรมการ ได้เข้าใจในธรรมนูญ

2. ขั้นตอนการกำหนดขอบเขต (Scoping) ผลการศึกษาพบว่า ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาว่าจะประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้หมวดไหนบ้าง แต่ละหมวดประเมินข้อไหนและแต่ละข้อจะประเมินอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไร เครื่องมือที่จะประเมินอย่างไร โดยมีบุคคลที่ควรเข้าร่วมในขั้นตอนนี้ คือ ตัวแทนประชาชน ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ แกนนำ 14 ระบบงาน และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา การดำเนินการในขั้นตอนนี้ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงาน ควรใช้วิธีการประชุมกลุ่มเพื่อทบทวนตัวชี้วัดของธรรมนูญ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอข้อคิดเห็น แล้วเลือกประเด็นที่จะประเมิน ควรมีการอบรมปฏิบัติการการสร้างเครื่องมือประเมิน ผู้เข้าร่วมในขั้นตอนนี้ควรมีองค์ความรู้เรื่องธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ รู้และเข้าใจเรื่องสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และระบบเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนนี้ยังพบว่าคณะกรรมการ 14 ระบบงาน เลือกประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ 2 ถึงหมวดที่ 9 โดยไม่ประเมินหมวดที่ 1 และ 10 เพราะเห็นว่ามีผลกระทบต่อประชาชนไม่มากนัก และในแต่ละหมวด คณะกรรมการเลือกประเมินเฉพาะข้อหรือประเด็นสำคัญที่มีผลกระทบต่อประชาชน คณะกรรมการส่วนใหญ่จำสาระสำคัญของเกณฑ์แต่ละข้อไม่ได้ จึงต้องมีการทบทวนธรรมนูญอีกครั้ง คณะกรรมการส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และทักษะในการกำหนดเกณฑ์ชี้วัดและการสร้างเครื่องมือประเมิน จำเป็นต้องมีนักวิชาการจากสถาบันศึกษามาช่วยหนุนเสริม

3. ขั้นตอนการประเมิน (Appraisal) ผลการศึกษาขั้นตอนนี้ พบว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลจากการใช้ธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ตามเครื่องมือที่คณะกรรมการ 14 ระบบงานและนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาได้พัฒนาเรียบร้อยแล้ว ในขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมประเมินธรรมนูญในชุมชนควรเป็น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเพราะมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด นอกจากนี้ควรมีคณะกรรมการ 14 ระบบงานและภาคีเครือข่ายจากภายนอก เช่น นักศึกษาหรืออาจารย์จากสถาบันการศึกษา เพราะเครือข่ายกลุ่มนี้ไม่มีความลำเอียง การประเมินธรรมนูญในชุมชนควรใช้รูปแบบการสอบถามหรือประชุมกลุ่มย่อย เพราะหากประชาชนไม่เข้าใจหรือมีประเด็นสงสัยผู้สอบถามจะได้อธิบายให้เข้าใจ คำตอบที่ได้มาจะตรงประเด็นมากที่สุด ขั้นตอนนี้ผู้ประเมินต้องทำความเข้าใจตัวชี้วัดธรรมนูญ แบบสอบถาม และมีทักษะการพูดในที่ชุมชน ในขั้นตอนนี้ยังพบว่า การประเมินธรรมนูญในชุมชนส่วนใหญ่ดำเนินการโดยอาสาสมัครสาธารณสุข การประเมินดำเนินการสำเร็จเร็ว เพราะอาสาสมัครสาธารณสุขส่วนใหญ่มีทักษะ รู้จักและใกล้ชิดกับประชาชน ส่วนการสรุปผล ผู้ทำการประเมินส่วนใหญ่ขาดทักษะการประมวลและสรุปผลการประเมิน แต่มีนักศึกษาจากสถาบันศึกษามีส่วนสำคัญที่ช่วยในดำเนินการในขั้นตอนนี้สำเร็จ ตัวอย่าง ดังนี้

4. ขั้นตอนการทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะ (Public Review) การศึกษาขั้นตอนนี้เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่ม ผลการศึกษา พบว่าขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ สรุปและทบทวนผลการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ โดยมีตัวแทนครัวเรือน ภาคีเครือข่าย ตัวแทนองค์กรในพื้นที่ และคณะกรรมการ 14 ระบบงาน ควรเข้าร่วมในขั้นตอนนี้ การสรุปผลทบทวนผลการประเมินควรทำเป็นเอกสารที่มีรายละเอียดของผลการประเมินจำทุกครัวเรือน เพื่อให้ตัวแทนครัวเรือนได้พิจารณาการประเมินอีกครั้ง ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย และทบทวนอีกครั้งโดยการจัดทำเวทีประชาคมในชุมชน ขั้นตอนนี้ต้องใช้งบประมาณ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในขั้นตอนนี้ควรมีทักษะสรุปผลงานและต้องทำความเข้าใจธรรมนูญ ในขั้นตอนนี้

นี้พบว่าการคณะกรรมการธรรมนูญยังไม่ได้ดำเนินการแจกเอกสารสรุปผลการประเมินแจกทุกครัวเรือน เนื่องจากขาดงบประมาณในการดำเนินการ แต่มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายทุกหมู่บ้าน แจ้งผลการประเมินธรรมนูญโดยการประชุมคณะกรรมการ 14 ระบบงาน และแจ้งประชาชนโดยเข้าวาระการประชุมของหมู่บ้าน

5. ขั้นตอนการผลักดันผลการประเมินเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ (Decision Making) การศึกษาขั้นตอนนี้ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่าขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการประเมินธรรมนูญสู่สภาพตำบลชะแล้ เสนอผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะจัดทำแผนพัฒนาตำบล และเสนอคณะกรรมการธรรมนูญสู่สภาพตำบลชะแล้ ประกอบการตัดสินใจที่จะปรับปรุงธรรมนูญให้สมบูรณ์และขับเคลื่อนต่อไป โดยผู้ที่เข้าร่วมในขั้นตอนนี้ควรประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการธรรมนูญ แกนนำ 14 ระบบงาน และตัวแทนประชาชน ผู้เข้าร่วมต้องมีความรู้และเข้าใจธรรมนูญ รูปแบบการนำเสนอผลการประเมินควรทำเป็นเอกสารแจกและจัดทำเวทีเสวนา การนำเสนอผลการประเมินขั้นตอนนี้ยังไม่ดำเนินการ เนื่องจากขาดงบประมาณ

6. ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) การศึกษาขั้นตอนนี้ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่าขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินดูว่า หลังจากมีการปรับปรุงพัฒนาธรรมนูญสู่สภาพตำบลชะแล้แล้วนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้และเข้าใจในตัวธรรมนูญเพิ่มขึ้นหรือไม่ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และ ผลของการปฏิบัติตามธรรมนูญเป็นอย่างไร เป็นไปตามคาดการณ์หรือไม่ และจะได้นำผลการติดตามไปปรับปรุงพัฒนาธรรมนูญต่อไป ขั้นตอนนี้ควรมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตัวแทนภาคีเครือข่าย ตัวแทนประชาชน และคณะกรรมการ 14 ระบบงาน เป็นผู้ติดตามประเมินผลซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ความรู้เรื่องธรรมนูญสู่สภาพและมีภาวะผู้นำ การติดตามประเมินผลควรตั้งคณะกรรมการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ใช้แบบสอบถามในการติดตามและมีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน โดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อย การสอบถามตัวแทนครัวเรือน และจัดทำเวทีประชาคม

อภิปรายผล

1.ปัจจัยที่มีผลต่อการประเมินธรรมนูญสู่สภาพตำบลชะแล้

1.1 ธรรมนูญสู่สภาพตำบล ธรรมนูญสู่สภาพตำบลชะแล้ มี 10 หมวด 60 ข้อ ประกาศและใช้มานาน การขับเคลื่อนธรรมนูญเป็นไปตามธรรมชาติของ 14 ระบบงาน รูปเล่มของธรรมนูญที่แจกทุกครัวเรือน ตัวหนังสือเล็กเกินไป ไม่น่าสนใจ คณะกรรมการและประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในสาระสำคัญของธรรมนูญ ดังนั้นก่อนการประเมินผลของการใช้ธรรมนูญสู่สภาพตำบล ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนต้องทำความเข้าใจในตัวธรรมนูญ

1.2 คณะกรรมการที่ขับเคลื่อนธรรมนูญ การขับเคลื่อนธรรมนูญสู่สภาพตำบลชะแล้ ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยแกนนำ 14 ระบบงานของธรรมนูญ ซึ่งบางระบบงานขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทำให้ไม่มีการขับเคลื่อนธรรมนูญ เมื่อประมวลภาพรวมพบว่าธรรมนูญมีการขับเคลื่อนไปอย่างช้าๆ ดังนั้นก่อนมีการประเมินผลจากการใช้ธรรมนูญ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรวิเคราะห์ และวางแผนกระตุ้นให้ 14 ระบบงานมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

1.3 บริบทชุมชน ประชาชนในตำบลชะแล้ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีประเพณีและวัฒนธรรมที่ดำเนินเหมือนและร่วมกันตลอดทั้งปี วิทยุแรงงานที่ประกอบอาชีพรับจ้างนอกบ้านมีวันหยุดงานที่แน่นอน

ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบล คือ ทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินสามารถวางแผนการประเมินธรรมนูญได้ง่ายขึ้น การประเมินมีโอกาสที่จะสำเร็จเป็นไปตามแผน

1.4 กองทุน ตำบลชะแล้มีกองทุนต่างๆครบทั้ง 5 หมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านมีมากกว่า 1 กองทุน คริวเรือนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกองทุน คณะกรรมการกองทุนมีการสนับสนุนเงินให้สำนักธรรมนูญ เพื่อขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพ การที่คริวเรือนเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกองทุนในหมู่บ้าน สมาชิกได้รับการพัฒนาศักยภาพและพร้อมที่จะรับรู้ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การประเมินผลธรรมนูญมีความสำเร็จรวดเร็วขึ้น

1.5 ปัจจัยด้านบุคคล ซึ่งลักษณะของคนในตำบลชะแล้ มีความสัมพันธ์กับแบบเครือข่าย มีอาชีพ มีศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน มีคนที่มีความสามารถและพร้อมที่เรียนรู้ มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน หลายคนเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพ ปัจจัยเหล่านี้ช่วยให้การประเมินผลธรรมนูญสุขภาพตำบลบรรลุตามวัตถุประสงค์

1.6 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ตำบลชะแล้มีต้นทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ต้นทุนเหล่านี้ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เลือกประกอบอาชีพหลัก และอาชีพเสริมในพื้นที่ ประชาชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ทำให้การประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลสะดวกและรวดเร็ว

1.7 สำนักธรรมนูญสุขภาพเทศบาลตำบลชะแล้ การขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพตำบลที่ผ่านมา สำนักธรรมนูญสุขภาพมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน ปัจจุบันสำนักธรรมนูญมีบทบาทน้อยลง เนื่องจากผู้นำมีภาระและหน้าที่ที่เปลี่ยนไป ขาดงบประมาณที่จะมาสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักธรรมนูญ ปัจจัยนี้มีผลกระทบต่อผลการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้โดยใช้กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ในขั้นตอนที่ 4 การทบทวนร่างรายงาน และขั้นตอนที่ 5 การผลักดันเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ เพราะทั้ง 2 ขั้นตอนนี้ผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดเวทีประชาคมหรือเวทีเสวนา ซึ่งถ้าจัดเวทีดังกล่าวสำนักธรรมนูญต้องใช้งบประมาณจำนวนมากพอสมควร

1.8 ท้องถิ่น การประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ในครั้งนี้ เทศบาลตำบลชะแล้มีส่วนสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการประเมินประสบผลสำเร็จ การที่นายกเทศมนตรี และสมาชิกสภาเทศบาลเข้าร่วมกระบวนการประเมินผลธรรมนูญ แสดงว่าผู้นำมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการใช้ธรรมนูญสุขภาพตำบล มีผลดีต่อการประเมินและขับเคลื่อนธรรมนูญ

1.9 เครือข่ายจากสถาบันการศึกษา การประเมินผลธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ในครั้งนี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน ขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดทักษะที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน จำเป็นต้องมีนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา เพื่อมาพัฒนาศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน ให้มีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลดีต่อกระบวนการการประเมินธรรมนูญสุขภาพ

2. รูปแบบและขั้นตอนของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพสำหรับประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้

การศึกษารูปแบบและขั้นตอนของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพสำหรับประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ในครั้งนี้ พบว่า รูปแบบของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ทั้ง 6 ขั้นตอน สามารถใช้ประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ได้ ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญ คือ ลักษณะของคนในตำบลชะแล้ที่พร้อมจะเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีคนที่มีความรู้และพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับเป้าประสงค์ของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

สุขภาพ คือ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน รูปแบบการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลที่เป็นไปได้และเหมาะสมกับบริบทของตำบลชะแล้ ตามขั้นตอนของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนการกลั่นกรอง นอกจากจะพิจารณาว่าควรประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้หรือไม่แล้ว ต้องมีการทบทวนเพื่อสร้างความเข้าใจในตัวธรรมนูญให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2) ขั้นตอนการกำหนดขอบเขตการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ควรมีการกำหนดขอบเขตทั้งเนื้อหาและรูปแบบของการประเมิน คณะกรรมการหรือผู้กำหนดขอบเขตควรได้รับการพัฒนาทักษะเรื่องวิธีการประเมินและกำหนดตัวชี้วัด การสร้างและออกแบบเครื่องมือเพื่อประเมิน จากผู้เชี่ยวชาญซึ่งมาจากสถาบันการศึกษาหรือภาคีเครือข่ายภายนอก

3) ขั้นตอนการประเมินผลกระทบ รูปแบบในการประเมินผลกระทบที่ใช้เพื่อประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล้ ต้องเป็นการประเมินแบบเสริมพลังอำนาจแบบมีส่วนร่วม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพเรื่องการประเมินแบบเสริมพลังอำนาจ โดยอาจขอสนับสนุนวิทยากรจากสถาบันการศึกษาและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ในการจัดกระบวนการให้ชุมชนได้เรียนรู้ พัฒนาและสร้างเครื่องมือในการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบล

4) ขั้นตอนการทบทวนร่างรายงาน คณะกรรมการหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง อาจดำเนินการ หรือจัดเวทีในการสื่อสาร นำเสนอผลการประเมินให้ประชาชนในพื้นที่ทราบ และให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ซึ่งรูปแบบการสื่อสารควรเป็นวิธีที่เข้าใจง่าย ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย ประชาชนมีช่องทางในการรับทราบหรือเข้าร่วมอย่างทั่วถึง

5) ขั้นตอนการตัดสินใจ ผลการประเมินต้องเสนอให้ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อพิจารณาตัดสินใจ รูปแบบการตัดสินใจต้องเป็นแบบมีส่วนร่วมระหว่างท้องถิ่น คณะกรรมการ ชุมชน และอาจมีหน่วยงานอื่นเข้าร่วม

6) ขั้นตอนการติดตามประเมินผล ในการติดตามประเมินผล หรือติดตามการปฏิบัติตามธรรมนูญสุขภาพตำบล ต้องมีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามประเมินผล และกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน รูปแบบการติดตามควรเป็นการประชุมกลุ่มย่อย หรือการติดตามเยี่ยมบ้านโดยอาสาสมัครสาธารณสุขหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยได้นำมาสู่ข้อเสนอแนะ 2 ส่วน ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 กระบวนการประเมินธรรมนูญสุขภาพตำบล จำเป็นต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงาน หากงบประมาณไม่เพียงพอทำให้กระบวนการประเมินไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์

1.2 คณะกรรมการธรรมนูญ แกนนำ 14 ระบบงาน และผู้นำชุมชน ควรได้รับการพัฒนาทักษะในเรื่องการประเมิน และทบทวนความรู้เรื่องธรรมนูญสุขภาพตำบลอยู่เสมอ

1.3 การมีภาคีเครือข่ายจำนวนมากและหลากหลาย ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เป็นโอกาสพัฒนาในการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพตำบล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 การศึกษากับชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผู้วิจัยต้องขอความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมาย ในเรื่องเวลาที่แน่นอนและกำหนดแผนล่วงหน้าหลายวัน

2.2 วิธีการศึกษาข้อมูลบริบทของพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ควรมีหลายวิธี

บรรณานุกรม

- ขุนทอง บุญยประวิตร.2552. เรื่องเล่าจากชะแล้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ.:เจ.เอส.การพิมพ์
- เดชรัตน์ สุขกำเนิด วิชัย เอกพลากร ปัตพงษ์ เกษสมบูรณ์.2545. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เพื่อ
การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ แนวคิด แนวทาง และแนวปฏิบัติสถาบันวิจัยระบบ
สาธารณสุข.นนทบุรี
- ถวิลวดี บุรีกุล.2551. ระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมระดับจังหวัด.กรุงเทพฯ:ส เจริญการ
พิมพ์.ออนไลน์.สืบค้นจาก <http://kpi.ac.th/kpith>, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม
- ธีรวุฒิ เอกะกุล.2553 การวิจัยปฏิบัติการ(Action Research). พิมพ์ครั้งที่ 3. อุบลราชธานี:บริษัทของสวัสดิ์
อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด
- นงนภัส คู่ขวัญ เทียงกมล.2554. การวิจัยเชิงบูรณาการแบบองค์รวม. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ.:บริษัท
วี.พรินท์ (1991) จำกัด.
- นุศราพร เกษสมบูรณ์ และคณะ.ม.ป.พ.สะท้อนคิดบทเรียนการพัฒนา HPP-HIA :แสงนำทางสู่ก้าวอย่างใหม่.
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข:นนทบุรี
- ปัตพงษ์ เกษสมบูรณ์ นุศราพร เกษสมบูรณ์ และนัยนา เอิบกิ่ง. บทเรียนการพัฒนาระบบการ
กำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ.พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ:
บริษัทคุณาไทย จำกัด (วนิดาการพิมพ์)
- พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ.2548. นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2557,สืบค้นจาก
www.gotoknow.org
- เพ็ญ สุขมาก.2554. รูปแบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพสำหรับเทศบาลตำบล ในลุ่มน้ำ ทะเลสาบ
สงขลา. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกาดจัดการสิ่งแวดล้อม.มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฏ์ และคณะ.2550. กรอบนโยบายและยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนระบบสุขภาพในประเทศบร
ซิธ สหรัฐอเมริกาและสหรัฐอเมริกา.สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข:นนทบุรี
- ศุภชัย ยาวะประภาส ปียากร หวังมหาพร.2552. นโยบายสาธารณะไทย กำเนิด พัฒนาการและ
สถานภาพของศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ.:บริษัทจุดทอง จำกัด
- องอาจ นัยพัฒน์.2554. การออกแบบการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ.:โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย